

DĚTI OHROŽENÉ PROSTŘEDÍM

- **Psychologická péče o děti ohrožené prostředím**
- **Následky psychické deprivace a subdeprivace**
- **Syndrom týraného dítěte**
- **Prevence**
- **Terapie**

Dítě ohrožené prostředím =
dítě zanedbávané, týrané, zneužívané

Obecně hovoříme o syndromu CAN

Child Abuse and Neglect

zanedbávané a zneužívané (týrané) dítě

- Za zanedbávání, zneužívání a týrání dítěte považujeme jakékoliv nenáhodné, vědomé (příp. i nevědomé) chování rodiče, nebo jakékoliv jiné osoby vůči dítěti, které je v dané společnosti nepřijatelné, nebo odmítané a které poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, případně způsobí i jeho smrt.

□ (Dunovský, 1995)

- ❑ Při **zanedbávání** není dítěti poskytována dostatečná péče v oblasti jeho fyzických, či psychických potřeb – zpravidla se děje v rodině.

- ❑ **Týrání** rozlišuje 2 formy:
 - **fyzické**
 - **psychické** (včetně nepřiměřených nároků na výkony dětí)

- ❑ **Sexuální zneužívání** je charakterizováno jako sexuální aktivita mezi dospělým (nebo zralejší osobou) a sexuálně nezralým jedincem. Dělí se na:
 - **kontaktní** (dotykové)
 - **nekontaktní** (bezdotykové)

- ❑ **Zvláštní formy syndromu CAN** – systémové týrání, organizované zneužívání dětí, rituální zneužívání, sexuální turismus, Münchhausenův syndrom v zastoupení (rodiče zveličují, nebo si vymýšlejí problémy dětí, pro které jsou tyto léčeny)

- Úkolem poradenského zařízení není prokázat fakt týrání, ale zabezpečit péči o dítě v krizové situaci.

Do péče poradenského zařízení:

- žádost odd. sociálně právní ochrany dítěte
- lékaře
- školy
- zcela výjimečně je tato situace odhalena v rámci poradenské práce

(klienti přicházejí nejčastěji z jiných důvodů: školní neprospěch, jsou nyní v nejrůznějších typech náhradní rodinné péče, adoptované děti, děti umístěné v diagnostických a výchovných ústavech...)

□ Možné způsoby odhalení zanedbávaného, týraného, či sexuálně zneužívaného dítěte:

➤ **změna v chování** (může nastat postupně, nebo zlomově)

➤ **změna v prožívání** - výrazné problémy v emocionální oblasti (nepřiměřené stažení do sebe x nepřiměřená agresivita)

❑ Znaky, podle nichž lze identifikovat zanedbávané děti:

- podvýživa, podváha, hlad, hltavé a rychlé jedení
- pomalý růst, neprospívání
- nedostatečná tělesná hygiena-zápach, špinavé tělo a oblečení, ekzémy
- nevhodné oblečení vzhledem k počasí
- zanedbané zdravotní potřeby – brýle, zuby...
- neošetřená poranění
- letargie, apatie, vysoká unavitelnost, nedostatek zájmu, vyčerpání
- nechápavost, pasivita, těžkopádnost, chudá slovní zásoba
- krade, žebra
- nechodí do školy, toulá se
- bývá dlouho samo venku – nedostatek dohledu

- různé neurotické projevy (pomočování, rytmické kývání hlavou nebo celým tělem, kousání nehtů, cucání předmětů, prstů, vytrhávání vlasů)
- nesoustředěnost, neumí se učit, nemá potřebné návyky
- nezvládnuté projevy chování: delikvence, alkohol, drogy
- nízká sebeúcta
- ❑ **Znaky, podle nichž lze identifikovat psychicky týrané děti:**
 - známky fyzického, mentálního, nebo emocionálního opoždění ve vývoji
 - neúměrně silné reakce na svoje chyby – neustálé sebepodceňování

- obavy z nových situací
- sebeubližování až sebevražedné pokusy
- neurotické projevy
- nepřiměřená reakce na bolest (+ i -)
- zneužívání návykových látek
- projevy nejistoty ve vztazích, neschopnost navázat přátelství a udržet si hěto
- nadměrně pasivní, nebo extrémně pasivní projevy chování
- sebepodceňování a sebeobviňování
- nadměrné obavy z trestu
- nedůvěra k dospělým, kteří se dítěti snaží pomoci x přílišná závislost na nich a projevování nadměrné vděčnosti za projevenou pozornost
- trávení času mimo vlastní rodinu

▣ Znaky, podle nichž lze identifikovat fyzicky týrané děti:

- poranění, nebo popáleniny nevysvětlitelného původu
- nepravděpodobné zdůvodnění těchto poranění dítětem nebo rodičem, případně další osobou
- nechuť o poraněních mluvit
- modřiny po celém těle-nejčastěji na měkkých částech
- vytrhané vlasy
- neochota dítěte převlékat se na tělocvik, chodit v lehkém oblečení i v horkých dnech
- opakovaný strach jít domů a se setkání s rodiči
- sklony k sebetýrání, sebepoškozování a sebevraždám
- chronické útěky od rodičů
- uhýbání před pohlazením, k dospělým přistupují z boku

□ Znaky, podle nichž lze identifikovat sexuálně zneužívané děti:

□ Do 5 let:

- nemají pocit jistoty, s nápadným strachem visí na rodičích
- v přítomnosti konkrétní osoby projevují mimořádně silný strach (90,50)
- hystericky křičí při přebalování, vysvlékání
- v okolí genitálií mohou být patrné některé fyzické znaky
- bolesti nebo záněty v oblasti krční, anální, nebo genitální
- regres jako obranný mechanismus
- sexuální chování neúměrné věku – sex. Podněty je pohoršují, nebo u nich naopak nevyvolávají žádnou zvědavost

- nepřítomný pohled, nešťastný výraz, smutná nálada, rozpačitost, uzavřenost x agresivita
- problémy s jídlem, zlé sny, chronické buzení nočními děsy, enuréza
- při hře s panenkami příliš zasvěceně napodobují sexuální chování
- kreslení pohlavních orgánů (penis v erekci)
- ztráta zájmu o zábavné aktivity, pohádky, hru s jinými dětmi
- dítě o sobě říká že je zlé, nehodné a na nic
- ▣ **Od 5 do 12 let:**
 - naznačují, že znají, nebo mají určité tajemství, které nemohou nikomu prozradit
 - hovoří o nějakém problému svého kamaráda
 - ptají se, zda byste je opravdu nikomu neprozradili, kdyby se vám svěřily

- začínají lhát, krást, nadávat...s cílem upoutat n sebe pozornost
- mohou mít u sebe nevysvětlitelné obnosy peněz, nebo dárečky
- mívají děsivé sny, začínají se opět pomočovat
- objevuje se nevysvětlitelné chování
- přestávají se radovat z dříve oblíbených činností
- neochotně se vysvlékají před TV
- bez vysvětlitelného důvodu začínají nesnášet dříve oblíbenou osobu – odmítají, aby o ně tato osoba pečovala
- sexuální aktivita nepřiměřená věku
- kreslí sexuálně inspirované obrázky – mohou znázorňovat i akt zneužití
- trpí infekcemi močových cest, krvácením, nebo zvýšenou citlivostí v oblasti genitálií, nebo anální oblasti
- trpí bolestmi, nebo krvácením v krku
- trpí chronickými bolestmi břicha nebo hlavy

- projevují tendence k převzetí rodičovské úlohy v domácnosti, svým chováním vyvolávají dojem, že jsou starší
- mají problém s jídlem (nechutenství x přejídání)
- deprese, suicidální pokusy, sklony k sebepoškozování
- útěky z domova
- mluví, nebo píšou o sexuálních otázkách
- regrese v chování – hrají si s již dříve odloženými hračkami, cucají si palec..
- říkají o sobě že nestojí za nic a nic z nich nebude
- pokoušejí se sexuálně zneužít další děti
- jsou stále jakoby ve střehu, k lidem přistupují více z boku
- vymýšlí si spoustu výmluv, aby nemusely domů...

▣ Děti starší než 13 let:

- chronická deprese, sklony k sebevraždě
- zneužívání návykových látek, abúzus alkoholu
- mohou trpět ztrátou paměti
- projevují nevhodné-sexuálně vyzývavé chování
- mají obavy z konkrétních lidí, izolují se d ostatních
- výrazně přebírají rodičovskou úlohu – v domácnosti se starají o všechny a všechno jen ne o sebe
- předstírají, že mají zakázáno chodit ven
- chronicky trpí nočními můrami, bojí se tmy
- obtíže s koncentrací – uzavírají se do vlastního světa
- vyprávějí o svých známých, které kdysi někdo zneužil
- změny pracovních či studijních návyků
- prudké výbuchy hněvu
- pocity viny

- V průběhu zneužívání a zanedbávání ztrácí dítě podmínky pro vytvoření:
 - adekvátního sebevědomí a morálky
 - schopnost svobodného myšlení
 - schopnost důvěřovat a milovat
 - schopnost intenzivní produktivity (je vyčerpané, unavené, často depresivní...)
- Každé zanedbávání, zneužívání, či týrání dítěte má následky nejen pro dítě samotné, ale i pro jeho rodinu.

- U všech typů CAN se můžeme setkat s projevy odpovídajícími syndromu posttraumatické stresové poruchy:
 - opakované vtíravé vzpomínky a představy
 - traumatické sny
 - pocity emočního otupění
 - vyhýbání se situacím jež trauma připomínají
 - depersonalizace
 - derealizace
 - zvýšená vegetativní hyperaktivita (poruchy spánku, dráždivosti, koncentrace)
 - agresivita
 - úlekové reakce
 - projevy disoціаční poruchy
 - úzkostné, či depresivní chování

- typická je postupná, či náhlá izolace od společnosti
- rozvoj somatických obtíží (bolesti břicha, hlavy, noční děsy, enuréza...)

- Pro dívky je typičtějším projevem úzkost a plačtivost, pro chlapce agrese

- U sexuálně zneužívaných dětí se často setkáváme se:
 - ztrátou důvěry v okolí
 - pocity bezmocnosti
 - sexualizovaným chováním neodpovídajícím věku
 - separační úzkostí
 - psychosomatickými obtížemi
 - projevy disociace
 - neurotickými projevy typu poruch spánku apod.

Možnosti pomoci týraným a sexuálně zneužívaným dětem

- Setkání a komunikace s dítětem:
 - Uklidnit dítě
 - Vyslechnout ho
 - Věřit mu
 - Poradit mu
 - Ubezpečit ho že jedná správně
 - Položit mu podstatné otázky
 - Dodat mu sílu a podpořit jej
 - Zabezpečit pro něj poradenství
 - Doporučit další instituce
 - Zajímat se o další vývoj případu

□ Zásady průběhu rozhovoru:

- Rozhovor začínejte jen tehdy, jestliže ho můžete i dokončit
- Vyčleňte si dostatek času a vhodný prostor, abyste nebyli rušeni
- Hovořte s dítětem přímo a buďte k němu upřímní
- Nikdy dítěti neslibujte, že to co vám řekne zůstane jen mezi vámi
- Pochvalte ho, že našlo odvahu se vám svěřit ,
ubezpečte ho že mu věříte, ubezpečte ho o tom, že na tom co se stalo nenese žádnou vinu
- Používejte spíše otevřené otázky, nebojte se mlčení,
zacházejte opatrně s dotykem, projevte skutečný zájem

▣ Nejčastější otázky dětí:

- Co se bude dít dál?
- Budu se ještě někdy muset setkat s tím, kdo mi ubližoval?
- Co mám dělat, když potkám toho, kdo mi ubližoval?
- Bude mi někdo věřit?
- Můžu za to co se stalo já?
- Proč se to stalo právě mně? Jsem normální?
- Budu muset jít do dětského domova?
- Budu i já jednou takový(á)?
- Jak to bude vypadat když budu vypovídat na policii a kdo všechno o tom bude vědět?
- Můžu na to někdy zapomenout?
- Co na to řeknou děti ve škole, až se to dozví?

- Mám o tom říct svému příteli?
- Proč mě máma (nebo někdo jiný) neochránil(a)?
- Zásady krizové intervence:
 - Je třeba ji poskytnout po dobu kdy je nevyhnutelné vyrovnávat se se vzniklou zátěží a překonat prvotní šok, zpravidla se jedná o 3-6 setkání (Spilková, 1999)
 - Zamezení osobního kontaktu týraného (zneužívaného) dítěte a agresora
 - Trestně-právní forma intervence
 - Podpora dítěte a zajištění komplexní péče

Událost nelze zapomenout, je možné se s ní pouze vyrovnat.

Bartová, H., Štefančíaková, K., a kol.: Metodika práce s dětmi se syndromem CAN. Občanské sdružení pomoc ohroženým děťom, Centrum Náděj)

Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada Publishing, 1995.

Vaníčková, E.: Tělesné tresty dětí. Grada Publishing, 2004.

Vaníčková, E., Provazník, K., Hadj-Moussová Z., Spilková, J.: Sexuální násilí na dětech. Portál, 1999.

Vizinová, D., Preiss, .: Psychické trauma a jeho terapie. Portál, 1999.

DĚKUJI ZA VAŠI POZORNOST